

شناخت توان‌های محیطی گردشگری شهرستان شفت جهت توسعه اکوتوریسم

نصراله مولائی هاشجین*

دانشیار گروه جغرافیای انسانی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد رشت

پرویز رجبی کلوانی

کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم، دانشگاه پیام نور شفت و فومن

چکیده

از آنجایی که مناطق جغرافیایی هر کدام ویژگی‌های خاص خود را دارند جاذبه‌ای طبیعی نیز به طبیعت از آنها شکل می‌گیرند و به همین دلیل حوزه‌های فعالیت جهانگردی به حوزه دیگر فرق می‌کند که مناطق کوهستانی، بیابانی، دره‌ها و نماهای طبیعی، سواحل دریاها و دریاچه‌ها، چشمه‌های آب معدنی و نواحی جنگلی و نظایر آنها جاذبه‌هایی هستند که در جلب توریست بسیار حائز اهمیت بوده و ساماندهی به آنها جهت توریسم امری ضروری به نظر می‌رسد. شهرستان شفت با طبیعت زیبا و سحرآمیز، آب و هوای معتدل، پوشش گیاهی رنگارنگ و همچنین با وسعت ۵۷۶ کیلومتر مربع و با ارتفاع حداکثر ۲۸۰۰ متر در جنوب شهرستان و در مرز استان زنجان واقع بوده و بارش سالیانه ۱۵۸۴ میلی‌متر از پتانسیل‌های زیادی برخوردار است که در صورت حفظ منابع موجود از طریق اجرای طرح‌های مدیریتی آمایش سرزمین همراه با سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم می‌توان انتظار داشت که این ناحیه به عنوان محور برنامه‌های توسعه منطقه‌ای جهت اشتغال‌زایی و جلوگیری از روند بی‌رویه مهاجرت می‌باشد. از دیگر نکات قابل توجه در این پژوهش است. مقاله حاضر با هدف شناسایی و معرفی مکان‌ها، جاذبه‌ها و توان‌های طبیعی ناحیه مورد نظر جهت جذب اکوتوریسم به منظور اشتغال‌زایی و بالا بردن سطح فرهنگی و مناسبات مردمی و توسعه هماهنگ گردشگری با دیگر فعالیت‌های اقتصادی با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و مطالعات کتابخانه‌ای (گردآوری اطلاعات اولیه، نقشه‌های توپوگرافی ۱:۵۰۰۰۰، زمین‌شناسی ۱:۲۵۰۰۰۰، آمارهای هواشناسی) و روش میدانی (مشاهده مستقیم) انجام شده است.

واژگان کلیدی: توریسم، اکوتوریسم، اشتغال‌زایی، شهرستان شفت.

مقدمه

توریسم امروزه یکی از راه‌های درآمد زایی کشورها محسوب می‌شود که ارزش افزوده بالایی دارد به عبارتی به قدری در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاد دانان آن را "صادرات نامرئی" نام نهادند (رضوانی، ۱۳۷۹، ۸). در حال حاضر توریسم به یک واقعیت مهم اجتماعی تبدیل شده و گردشگری پاسخی است به نیاز فطرت جستجوگر انسان، کشف اسرار و حقایق زندگی دیرینان، آشنایی با فرهنگ ملت‌ها و لذت بردن از مواهب خدا داده سرزمین‌ها و گریز از زندگی پرهیاهوی شهری می‌باشد (شارپلی، ۱۳۸۰، ۱). گردشگری به عنوان یک نظام دارای آثار فرهنگی در مقاصد گردشگری است این آثار پیرامون تعامل و تبادل فرهنگی دو سوی جریان گردشگری یعنی (مبداء و مقصد) پدیدار می‌شود (الوانی، ۱۳۷۶، ۶۶).

اکوتوریسم از شاخه‌های توریسم است که به انواع مختلفی تقسیم می‌شود از جمله آنها اکوتوریسم ساحلی، اکوتوریسم جلگه‌ای و دشتی، اکوتوریسم پایکوهی و کوهستانی، اکوتوریسم حیات وحش و غیره (کیانپور، ۱۳۸۶، ۱۴). در جغرافیای جهانگردی، چگونگی استقرار پدیده‌ها و جاذبه‌های طبیعی در رابطه با وامل و شرایط محیط طبیعی، اهمیت بسزایی دارند (رضوانی، ۱۳۷۹، ۷۶).

از میان اشکال اکوتوریسم در ایران به اکوتوریسم کوهستانی و پایکوهی توجه اندک شده و می‌شود که یکی از این مناطق شهرستان شفت است که دارای مناطق دست نخورده و از توان بالای اکوتوریسمی به صورت بالقوه برخوردار است اما به دلیل این که از عوامل رونق گردشگری در هر منطقه، سهولت دسترسی گردشگران به آن است باید جاذبه‌های طبیعی کشورمان از جمله مناطق جنگلی و کوهپایه‌ای و حتی کوهستانی و بیلاقات از جمله شهرستان شفت، مجهز به این تأسیسات شوند و خدمات توریستی لازم برای آنها در نظر گرفته شود در این راستا اکوتوریسم کوهستانی می‌تواند نقش حفاظت از طبیعت و نیز تفریح و گذران اوقات فراغت را داشته باشد (رجبی، ۱۳۸۵، ۱۱۴).

مبانی نظری پژوهش

پدیده‌های طبیعی (کوه، دریا، دشت، جنگل، ...) و چشم اندازهای جالب جغرافیا یکی از بی نظیرترین و جذابترین واحدهای ژئومورفولوژی محسوب می‌شوند که به عنوان مهمترین عوامل گردشگری و توسعه صنعت اکوتوریسم به شمار می‌رود (شهماری، ۱۳۸۵، ۵۳) در توسعه صنعت اکوتوریسم به سرمایه گذاری کلان اقتصادی نیاز نیست زیرا طبیعت گردان به امکانات رفاهی و لوکس چندانی نیاز نداشته و زیستن در فضای آزاد و آرام و محیط بکر برای آنها جذاب تر است که در صورت بی توجهی به این گونه محیط‌های طبیعی در دراز مدت زمینه تغییر فضاهای بکر و آرام دستخوش تغییرات فراوانی می‌شوند (یوسفی، ۱۳۸۴، ۷۸) به این لحاظ محور اصلی این صنعت منابع طبیعی است. به عبارت دیگر اکوتوریسم‌ها محیطی گروه‌های طبیعت گرد با هدف بهره گیری از زیبایی‌های طبیعی و جلوه‌های حیرت انگیز طبیعت از قبیل آبشارها، کوهپایه‌ها، حوضه‌های رودخانه‌ای، دره‌ها، صحرای علاقه مندی بیشتری داشته و به آسمان خراش‌ها، هتل‌های چند ستاره و ... کمتر توجه می‌کنند. گردشگری به صورت یک بخش فعال اقتصادی می‌تواند از عامل کار، بیشتر از سایر عوامل استفاده کند و موجب بالا رفتن سطح اشتغال گردد. (اعرابی، ۱۳۸۲، ۲۳۵). گردشگری به عنوان یک فعالیت اقتصادی که به نحوی میراث طبیعی و فرهنگی را خرید و فروش می‌کند (Benefits, 1999). از این رو تقویت ارتباط بین گردشگری و سایر بخش‌های اقتصادی اهمیت زیادی دارد (ابراهیمی، ۱۳۷۶، ۴۷۵). انسان و طبیعت ترکیبی جدائی ناپذیرند گردشگری ماجراجویی، گردشگری علمی و تحقیقاتی، گردشگری توأم با شکار و صید و دام گذاری و غیره، از اجزای دیگر گردشگری در طبیعت است (پاپلی، ۱۳۸۵، ۲۱۶). مسافرت به مناطق طبیعی که همراه با احساس مسئولیت باشد و موجب بهبود سطح زندگی مردم محلی و حفظ محیط زیست شود به عنوان گردشگری زیست محیطی شناخته شده است (Hvenegaard, 1994) گردشگری در طبیعت با طبیعت گردی ۲۰ درصد و گردشگری زیست محیطی ۷ درصد از بازار مسافرت جهانی را در اختیار داشته است (شاهنده، ۱۳۸۰، ۴۹).

برای بهره برداری از این منابع محیطی و برای پاسخ گویی به خواست گردشگران در چهار چوب باز ساخت‌های محیطی است که در همه کشورهای جهان، میهمان‌سراهای بزرگ و مجهز، شبکه‌های عظیم راه‌های هوایی، دریایی و زمینی، فرودگاه‌ها، تأسیسات تفریحی در مراکز شهری و روستایی، در کنار دریا و رودخانه‌ها و کرانه کوه‌ها ایجاد شده است (محلای، ۱۳۸۰، ۱۱) جهانگردی بومی از نظر اقتصاد محلی دارای بیشترین بازده هستند (Bottril & Pearce, 1993).

عناصر طبیعی در اقتصاد گردشگری به عنوان ماده اولیه و خام در نظر گرفته و به شکل‌های مختلف عرضه می‌شوند مانند اشکال زمین، هیدرولوژی، پوشش گیاهی و حیات جانوری (قره نژاد، ۱۳۷۸، ۱۶۶).

استفاده از قابلیت‌ها و توان‌های موجود که آن را ظرفیت کنونی می‌نامند یعنی بیشترین استفاده را می‌توان از یک مکان کرد بدون این که بر منابع موجود اثرات منفی بر جای گذارد و بدون آن که موجب ناراحتی جهانگردان شود (Mcintyre, 1993).

حوضه‌های رودخانه‌ای، نواحی پایکوهی، کوهستانی، مناطق سبز جنگلی و حیات وحش امروزه با رشد فزاینده جمعیت و آلودگی شهرها به عنوان محیطی پاک و آرام، پذیرای سیل عظیم مسافرانی می‌باشند که جهت گذران اوقات فراغت از خانه هایشان بیرون می‌آیند. یکی از گام‌های اساسی در جهت ارتقاء توسعه هر کشوری استفاده بهینه از کلیه امکانات و منابع آن با مدیریت علمی و استفاده از پژوهش‌های صاحب‌نظران است اگرچه صادرات منابع نفتی و چند قلم کالای محدود جوابگوی نیازهای گذشته و جاری کشور بوده است ولی ضرورت توجه به بخش‌های دیگر تولید درآمد اشتغال، سرمایه گذاری ضروری به نظر می‌رسد. یکی از این بخش‌ها صنعت گردشگری است و در میان گزینه‌های مختلف نظام جهانی گردشگری اکوتوریسم با اهداف حفاظت از محیط زیست و ایجاد فرصت‌های شغلی و رونق بخشیدن به مراکز تفریحی در دل طبیعت است.

تغییرات ناشی از گردشگری در طبیعت می‌تواند پیامدهای مثبت و منفی بدنال داشته باشد که از جمله پیامد مثبت گردشگری حفاظت از منابع طبیعی و حفظ محیط زیست است (W.T.O, 2001).

در این پژوهش شهرستان شفت به لحاظ برخورداری از زیر ساخت‌ها و هم مرز بودن با استان زنجان که در پی بهره برداری از جاده مواصلاتی شفت به زنجان و نیز چندین پروژه ملی - منطقه‌ای نظیر احداث سد لاسک و با توجه به عبور جاده ترانزیتی سراوان - فومن می‌تواند با برنامه ریزی صحیح و توجه مدیران استانی و کشوری به این امر به عنوان مقصدی برای گردشگران و طبیعت گردان به حساب آید تا کنون در سطح شهرستان تاسیسات و خدماتی که شایسته آن باشد ایجاد نگردید، که در صورت ادامه این روند فرصت‌های زیاد اشتغال زایی که در این صنعت نهفته است در این ناحیه از بین می‌روند. با این توصیف سوال اصلی این پژوهش عبارت است از: آیا شهرستان شفت جهت توسعه اکوتوریسم مناسب است؟

روش پژوهش

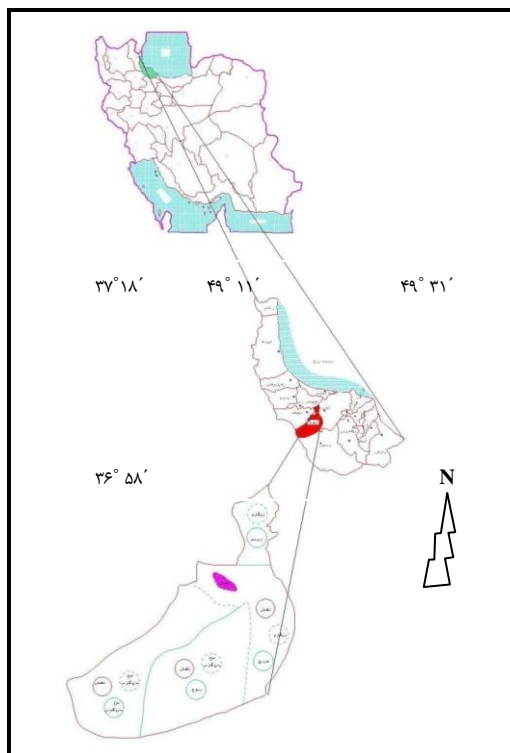
در تدوین این مقاله از روش توصیفی-تحلیلی بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و پایه‌ای استفاده شده است همچنین با استفاده از بازدید میدانی قابلیت‌های اکوتوریستی شناسایی شده و نهایتاً با آمار توصیفی به تجزیه و تحلیل این مقاله پرداخته و سرانجام پتانسیل‌ها و توان‌ها و تنگناهای این شهرستان جهت رونق بخشیدن اکوتوریسم مورد ارزیابی قرار گرفته و راهکارهای لازم نیز پیشنهاد می‌شود به این لحاظ و مهمترین سوال پژوهش عبارت است از: با توجه به توان‌های طبیعی موجود در شهرستان آیا می‌توان از طریق طرح‌های ساماندهی به توسعه و گسترش صنعت اکوتوریسم در این محدوده پرداخت؟

در این راستا فرض بر آن است که در صورت شناسایی قابلیت‌های ناحیه و ایجاد زیرساخت‌های لازم صنعت اکوتوریسم این محدوده از رشد و توسعه قابل ملاحظه‌ای برخوردار شوند و هم چنین غیرمستقیم موجب جلوگیری از مهاجرت و در بالا بردن سطح فرهنگی محدوده مورد مطالعه مؤثر باشد.

یافته‌های پژوهش

– موقعیت جغرافیایی شهرستان شفت

شهرستان شفت با مساحتی معادل ۵۷۶ کیلومتر مربع که از سمت شمال به شهرستان صومعه سرا و از شمال غرب و غرب به شهرستان فومن و از شمال شرقی به شهرستان رشت و از جنوب به شهرستان رودبار و از جنوب غربی به شهرستان طارم (استان زنجان) که بین مدار $۳۶^{\circ} ۵۸'$ تا $۳۷^{\circ} ۱۸'$ عرض شمالی و $۴۹^{\circ} ۱۱'$ تا $۴۹^{\circ} ۳۱'$ طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است (شکل ۱).

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی شهرستان شفت در تقسیمات کشوری

– جاذبه‌های اکوتوریستی محدوده مورد مطالعه

الف) زمین شناسی

آثار تشکیلات هر چهار دوران زمین شناسی در شهرستان شفت وجود دارد رسوبات و چین خوردگی‌های دوان پرکامبرین در کوه‌های این شهرستان همجوار استان زنجان و طارم دیده می‌شود.

اما بیشترین رسوبات این شهرستان مثل رسوبات جلگه گیلان مربوط به دوران چهارم (کواترنری) است اما پالوسکا و همکاران (۱۹۷۹) منطقه ساحلی دریای خزر را به هفت ناحیه تقسیم کرده‌اند که طور محسوسی با هم تفاوت دارند این مناطق با داشتن رخساره‌ها و تفاوت‌های زمین ساختی مشخص هستند که جلگه شهرستان شفت در بخش دوم این ناحیه است یعنی بخش ساحلی بین پونل و لنگرود که ضخامت کواترنری که در انتهای رسوبات آبرفت رودخانه بوجود آمده و در نواحی شمالی و شمال شرقی این شهرستان که در اثر آبرفت رودخانه پسیخان آمده است. وجود دره‌های کوهستانی و پایکوهی منتهی به رودخانه بر زیبایی این منطقه افزوده است به خصوص این امر موقعی جلوه بیشتری می‌یابد که این کوهپایه‌ها و دره‌ها با انبوهی از پوشش‌های جنگلی و گیاهی با سایبان‌های طبیعی، سرسبزی و شادابی خاصی به پیرامون رودخانه‌ها می‌بخشد.

ب) توپوگرافی

این ناحیه از نظر توپوگرافی به سه بخش جلگه‌ای، کوهپایه‌ای و کوهستانی تقسیم کرد:

- کوهستان: مناطق کوهستانی از جمله اماکنی محسوب می‌شوند که اکوتوریست‌ها را به سوی خود جلب می‌کنند. بر اساس اطلاعات نقشه ۱:۵۰۰۰۰ توپوگرافی شهرستان شفت و سعت منطقه کوهستانی حدود ۱۹۱ کیلومتر مربع است این مقدار ۳۱/۹ درصد وسعت شهرستان را تشکیل می‌دهد.

- کوهپایه: براساس نقشه با مقیاس ۱:۵۰۰۰۰ توپوگرافی شهرستان شفت مناطق بیش از ۱۰۰ متر تا ۵۰۰ متر ارتفاع را منطقه کوه‌پایه‌ای شفت گویند حدود ۲۵/۹ درصد وسعت این شهرستان را منطقه کوه‌پایه‌ای تشکیل داده است.

- جلگه: قسمت جلگه‌ای در حقیقت شامل آبرفت‌های دریایی و رودخانه‌ای جنوب دریای خزر است که شهرستان در جنوب آن واقع شده است به نقاطی که زیر ۱۰۰ متر ارتفاع داشته باشند جلگه گویند این بخش از مهمترین مراکز کشاورزی، خصوصاً کشت برنج شهرستان می باشد که حدود ۴۲/۳ درصد وسعت شهرستان را تشکیل می‌دهد. با توجه به جدول (۱) این ناحیه به سه قسمت مجزا به شرح زیر می‌باشد.

- مراتع: مراتع مناظر و مناطق بیلاقی شهرستان شفت به سبب موقعیت خاص جغرافیایی و آب و هوایی و برخورداری از خاک مناسب و عوامل دیگر از غنی ترین جوامع گیاهی در منطقه محسوب می‌شوند. چشم اندازه‌های مراتع و چمنزارهای این ناحیه بسیار سرسبز، زیبا و دیدنی است و بیلاق ناحیه شفت از مناطق با ارزش گردشگری محسوب می‌گردد (طاهری، ۱۳۷۵، ۱۷۳).

شکل ۲: نمایی از توپوگرافی شهرستان شفت

ج) اقلیم (آب و هوا)

منابع آب علاوه بر کارکردهای مختلف یکی از جاذبه‌های گردشگری محسوب می‌شوند (بدری فر، ۱۳۷۶، ۹۸). به عبارت دیگر آب و هوا به عنوان یکی از عمده ترین پارامترهای فیزیکی در برنامه ریزی تفریحی و گردشگری نقش فوق العاده به سزایی ایفا می‌نماید برای این منظور ابتدا باید نوع اقلیم منطقه را مورد ارزیابی و شناخت قرار داد. هر کدام از انواع اقلیم‌ها در فصول خاص از سال مورد توجه گردشگران قرار می‌گیرند برای مثال اقلیم خشک و بیابانی بیشترین قابلیت تفریحی زمستانه و اقلیم خیلی گرم و مرطوب دلالت بر بیشترین تفریح تابستانه را دارند با این مقدمه لازم است نوع اقلیم ناحیه و عوامل مؤثر بر آن را مشخص نمائیم. از بین عناصر اقلیمی بارش، دما، رطوبت بیشترین تأثیر را در تأمین آسایش اکوتوریست‌ها فراهم می‌آورند (یوسفی، ۱۳۸۴، ۲۱۱). به علت نبود ایستگاه هواشناسی در ناحیه مورد مطالعه از آمار ایستگاه قلعه رودخان که یک ایستگاه کلیماتولوژی و تقریباً در یک طول و عرض جغرافیایی با شهرستان شفت می‌باشد

استفاده شده و نتایج زیر به دست آمده است. بارش سالانه ناحیه در حدود ۱۵۸۴ میلی‌متر می‌باشد که بیشترین مقدار آن در فصل پاییز و کمترین آن در فصل بهار اتفاق می‌افتد. برای تعیین مقدار بارش و دما برای تمام نقاط معادله گرایان محاسبه شد و نشان می‌دهد که با افزایش ارتفاع دما کاهش و بارش افزایش می‌یابد به طور کلی عوامل مؤثر در اقلیم ناحیه در فصول مختلف متفاوت می‌باشد به طوری که در فصل سرد سال تحت تأثیر نفوذ سیلیکون‌های مدیترانه‌ای و جریانات سرد شمال شرقی می‌باشند اما در فصول گرم سال به علت عقب نشینی جریانات قبلی بارندگی به صورت همرفت اتفاق می‌افتد.

د) منابع آب

سازنده‌های آهکی در شهرستان شفت منجر به پیدایش چشمه ساران گوارا شده است در مسیر رودخانه آن‌جا که خطوط گسل قرار دارد آبشارهای نسبتاً مرتفعی یافت می‌شوند مهمترین منابع آبی ناحیه رودخانه سیاهمزیگی، رودخانه امام زاده ابراهیم، رودخانه پسیخان، چنارودخان، ویسرود، سله مرز که از ارتفاعات ۲۳۰۰ متری سرچشمه گرفته و در نواحی جلگه‌ای و پست و هموار به هم می‌رسند میزان متوسط آبدهی ۱۷۰ میلیون متر مکعب می‌باشد. از دیگر منابع موجود در ناحیه کانال آب بر فومنتات که طی یک پروژه پر هزینه توسط وزارت نیرو در سال ۱۳۵۳ تا ۱۳۵۵ به مرحله بهره برداری رسیده است که با برنامه‌ریزی صحیح می‌توان اطراف کانال زمینه استفاده برای گردشگران را فراهم آورد.

شکل ۳: نمایی از رودخانه درودخان در شهرستان شفت

شهرستان شفت با مساحت کم خود در سطح استان و کشور دارای پتانسیل بسیار غنی بوده که از جمله این پتانسیل‌ها می‌توان رودخانه‌ها و چشمه‌ها را نام برد که از مهم ترین رودخانه می‌توان به رودخانه امام زاده ابراهیم، سله مرز، ویسرود، کیش خاله، چنار رودخان و سیاهمزیگی و غیره اشاره کرد. چشمه‌های آب معدنی و آب درمانی می‌توان به چشمه چهل چشمه واقع در روستای امام زاده ابراهیم، چشمه میدان، چشمه آب معدنی گش علی سرا، چشمه آب معدنی و نی بن، چشمه آب معدنی خشان دشت - چشمه اسپه خونی.

ه) کاربری اراضی

استفاده از زمین را کاربری گویند که اصطلاح انگلیسی آن لند یوز^۱ می‌باشد که شامل کاربری مسکونی، آموزشی، تجاری، بهداشتی، جهانگردی و غیره می‌باشد یا به عبارتی بهره برداری بهینه از زمین را کاربری اراضی گویند واژه کاربری اراضی استفاده از امکانات و توان زمین در حد مقدرات و در نهایت کاربری زمین بستر حیات روش‌های علمی و منطقی را در بر می‌گیرد (بدری فر، ۱۳۸۳، ۶۵). کشاورزی در شهرستان شفت به عنوان یکی از منابع درآمدی ساکنین محلی می‌باشد. که

1- Land Use.

از مهمترین محصولات زراعی برنج بوده و سطح بسیار وسیعی از مساحت این شهرستان را به خود اختصاص داده است همچنین از مهمترین محصولات باغی این محدوده می‌توان به سبزی و صیفی جات، آلوچه، گردو و توت اشاره کرد که ساکنین نواحی از آنها استفاده نموده و همچنین مقداری از آن به نواحی اطراف صادر می‌گردد به عبارت دیگر چشم اندازه‌های کشاورزی در این محدوده ضمن بهره دهی به لحاظ اقتصادی از این چشم اندازه‌ها می‌توان در جهت توسعه اکوتوریسم به منظور بازدیدگردشگران بهره گرفت. توسعه گردشگری سبب بالا رفتن اشتغال در بخش کشاورزی به طور غیرمستقیم می‌شود زیرا با بالا رفتن تقاضا به سبب ورود گردشگران، تولیدات و محصولات کشاورزی تحت تأثیر آن افزایش می‌یابد (بیک محمد، ۱۳۷۹، ۲۵۰).

ز) پوشش گیاهی و حیات جانوری

این طلای سبز از مهمترین عوامل زیربنائی رشد و توسعه اقتصادی و کشاورزی کشور است صرف‌نظر از جنبه اقتصادی از لحاظ و محیط زیست وظایف حساسی بر عهده دارد از جمله تعدیل آب و هوا، افزایش بارندگی‌های محلی، ذخیره آب باران، جلوگیری از فرسایش خاک، تأمین اکسیژن محیط زیست و نهایتاً تأمین فضای مناسب برای انسان‌ها به عنوان مکانی برای تفریح و تفرج (مصدق، ۱۳۷۵، ۱) بر اساس (جدول ۱) در سال ۸۵ مساحت جنگل‌های شهرستان شفت ۲۱۵۶۲ هکتار بوده است که ۷۸۳۸ هکتار آن جنگل دست نخورده و جنگل‌های متوسط یعنی درجه ۲ و ۳، ۱۳۷۲۵ هکتار می‌باشد.

جدول ۱: مشخصات جنگل‌های شهرستان شفت در سال ۸۵

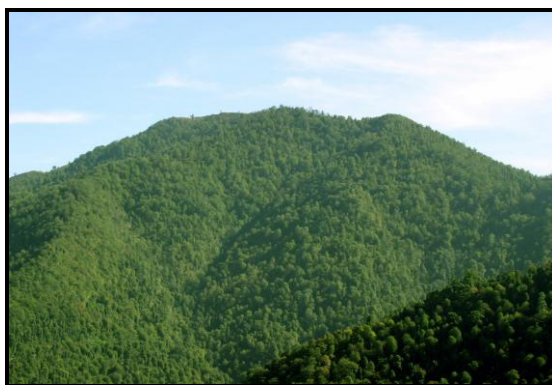
جنگل‌ها			
جمع	مخروبه درجه ۴	متوسط درجه ۲ و ۳	دست نخورده درجه ۱
۲۱۵۶۲	-	۱۳۷۲۵	۷۸۳۸

منبع: اداره کل منابع طبیعی استان گیلان جنگلداری شهرستان ۱۳۸۵

پوشش‌های جنگلی از ارتفاع ۱۰۰ متری شروع شده و تا ارتفاع ۲۶۰۰ متری گسترش می‌یابد و از گونه‌های فراوانی مانند افرا، بلوط، ممرز، آزاد، راش، سرخ دار تشکیل شده که برخی از گونه‌ها مانند راش و سرخ دار در دنیا بی نظیر و منحصر به فرد می‌باشد شهرستان شفت در ارتفاعات بالا دارای مراتع فراوانی است که متأسفانه بر اثر چرای بی رویه در حال از بین رفتن است هر چند در سال‌های اخیر اقداماتی در جهت بهبود وضعیت موجود و خروج دام از مراتع برنامه‌های مدون شده ولی هیچکدام نتوانسته‌اند در این زمینه موفقیتی از خود نشان دهند تا موجب از بین رفتن این اکوسیستم (مرتج) نشویم. به طور کلی چشم اندازه‌های زیبای پوشش گیاهی و در کنار آن نواحی مرتعی ناحیه از پتانسیل‌های بالایی جهت جذب توریسم برخوردار است. توسعه این نوع گردشگری باید به دنبال یک راهبرد حفظ و نگهداری جنگل‌ها و حیات پیش رود و به آن کمک کند(عبد... زاده، ۱۳۷۹، ۱۵۰). به دلیل تراکم زیاد پوشش گیاهی در شهرستان شفت و تنوع گونه‌های درختی سبب پیدایش معابرهای سرسبز طبیعی در نواحی کوهستانی و جنگلی شده است که از این مسیرهای جنگلی با برنامه‌ریزی صحیح می‌توان در زمینه اکوتوریسم استفاده کرد از جمله مهم‌ترین معابر سرسبز عبارتند از:

- جنگل‌های مسیر امام زاده ابراهیم؛
- جنگل‌ها و معابر سرسبز سله مرز؛

- معابر و چشم اندازهای خیره کننده امام زاده اسحق؛
- جنگل‌های شاه بلوط روستای ویسرود؛
- جنگل‌های راش چنار رودخان؛
- جنگل‌ها راش روستای سیاهمزی و

شکل ۴: نمایی از پوشش گیاهی شهرستان شفت

شهرستان شفت محیطی مناسب برای گونه‌های جانوری است که تماشای این گونه‌های جانوری التیام بخش ذهن‌های خسته و محیطی مناسب برای فرار از زندگی ماشینی و شهری است و به عبارتی تنوع و کثرت گونه‌های جانوری خود دلیل بر مناسب بودن شرایط زندگی این جانداران است که نه تنها در زمینه اقتصادی و معیشتی می‌توان از آنها بهره گرفت بلکه در امر گردشگری نیز می‌توان از این مواهب خدادادی در جهت تعالی روح استفاده کرد و محیطی برای گذران اوقات فراغت به قصد تماشا از حیات جانوری برای شهرستان ایجاد کرد. به طور کلی شهرستان شفت محیطی مناسب برای حیوانات حلال گوشت [گوزن (مرال) و آهوی وحشی] و سم داران حرام گوشت [گراز (خوک وحشی) و خرس قهوه‌ای] و سگ سانان وحشی (شغال و گرگ) و محیط زیست خوبی برای پرندگان جنگلی (کبک، قرقاول، دارکوب) و پرندگان شکاری (عقاب و باز) است که می‌توان با ایجاد پارک‌های طبیعی و سازماندهی فضایی مناسب در محدوده مورد مطالعه برای پرورش این گونه از پرندگان نادر در جهت جذب گردشگر بهره جست و بستری مناسب برای توسعه طبیعت گردی و گردشگرانی که از تماشای وحوش لذت می‌برند فراهم کرد. همچنین به دلیل وجود رودخانه‌های متعدد می‌توان مکان‌هایی را جهت پرورش آبزیان مختلف از جمله ماهی قزل آلا (ماهی آزاد) که به وفور در این محدوده یافت می‌شوند با برنامه‌ریزی مناسب از این توان‌های موجود، در جهت توسعه اکوتوریسم بهره گرفت و در نهایت می‌توان این گونه عنوان کرد که شهرستان شفت به لحاظ تنوع جانداران و پرندگان وحشی غنی بوده که با مدیریت و سازماندهی مناسب می‌تواند مقصدی برای گردشگران علاقمند به حیات وحش بوده و باعث توسعه صنعت گردشگری در این ناحیه گردد.

به لحاظ مطالب که مطرح شد شرایط محیط طبیعی شهرستان شفت جهت توسعه اکوتوریسم و با بهره وری از مناظر زیبای طبیعی و قابلیت‌های فراوان اکوتوریستی (رودخانه، جنگل، حیات وحش و ...) می‌تواند به عنوان یکی از قطب‌های گردشگری در منطقه باشد و شکوفایی اقتصادی و اجتماعی ناحیه و حتی منطقه را سبب شود. البته تاکنون با توجه به همه قابلیت‌های گردشگری ناحیه، اکوتوریست‌ها به صورت خود جوش و بدون برنامه ریزی از آنها بهره برده و می‌برند که

همین امر پیامدهای منفی توسعه اکوتوریسم در آن می‌باشد زیرا منجر به آسیب زدن به اکوسیستم زنده‌ی آن، آلودگی محیط زیست، ازدحام و ترافیک فصلی گردشگری و ... می‌شود که برای مبارزه با چنین وضعی باید با برنامه ریزی بهینه زمینه گسیل اکوتوریست‌ها هدایت شده را نه تنها در فصول گرم بلکه در فصل سرد هم به منطقه فراهم کرد و با گستردگی امکانات رفاهی و تسهیلاتی علاوه بر توریسم تابستانه، توریسم زمستانه را با فعالیت‌هایی نظیر پیاده روی برف، دیدار از مناظر برفی ناحیه و نیز برگزاری جشن‌های محلی و فستیوال‌های هنری و سنت و حتی احداث باغ وحشی برای توریست‌هایی که علاقه مند به وحوش باشد را رونق داد. با این توصیف و با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان این‌گونه عنوان کرد که برحسب طبقات ارتفاعی و نقشه توپوگرافی از ارتفاع ۱۰۰ متر به بالا یعنی نواحی کوهپایه و کوهستان قابلیت توسعه اکوتوریسم را دارا می‌باشد. و می‌توان این‌گونه بیان نمود نواحی کوهپایه و کوهستانی از توان‌های محیطی بالایی در جهت توسعه اکوتوریسم برخوردار هستند و این محدوده در شکل (۵) نشان داده شده است.

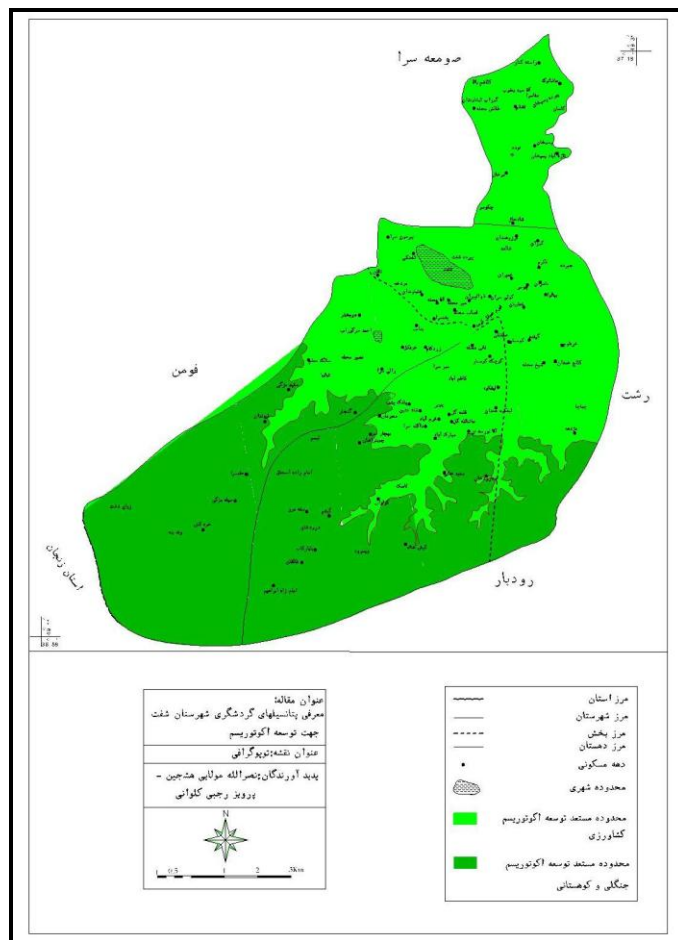
بحث و نتایج

با توجه به یافته‌های این پژوهش، شهرستان شفت دارای جاذبه‌های اکوتوریستی فراوانی می‌باشد که هر ساله میزبان بیش از یکصد هزار نفر گردشگر می‌باشد و از مهمترین جاذبه‌ها و قابلیت‌های اکوتوریستی آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد (جدول ۲).

جدول ۲: قابلیت‌های اکوتوریستی محدوده مورد مطالعه

عوامل اکوتوریستی		قابلیت‌های موجود
۱	زمین شناسی	وجود دیواره‌های قائم و صخره‌ای و پرتگاهی
۲	توپوگرافی	محدوده‌های کوهپایه‌ای و کوهستانی با چشم اندازهای جغرافیایی خاص - مراتع
۳	اقلیم (آب و هوا)	آب و هوای سرد کوهستانی
۴	منابع آب	رودخانه‌ها
		چشمه‌ها
		آبشارها
۵	اراضی کشاورزی	امام زاده ابراهیم، سله مرز، دورودخان، ویسورد، چنارودخان، سیامزگی میدان، چهل چشمه، چشمه گشعلی سرا، ونی بن، خشان دشت، اسپه خونی قتلگاه، سله مرز، ویسورد، سیاهمزگی، خرم کش شالیزارهای کشاورزی (مزارع)
۶	پوشش گیاهی	معابر سرسبز امام زاده ابراهیم، سله مرز، امام زاده اسحاق، جنگل‌های شاه بلوط روستای ویسورد، جنگل‌های راش چنارودخان، جنگل‌های راش سیاهمزگی
۷	حیات جانوری	گونه‌های نادر جانوری از جمله مرال، خرس، پلنگ و پرندگان از جمله قرقاول

مناطق کوهستانی این محدوده با پوشش گیاهی کم نظیر و با آب و هوای سرد و معتدل در کنار رودخانه‌های خروشان و چشمه‌های با آب سرد و معدنی در فضای کاملاً سبز و جنگلی خود جلوه‌ای از شاه‌کارها و نعمت‌های خدادادی است که برای گردشگران و ساکنان محلی به ارمغان گذاشته است. با نگاهی اجمالی به روند رو به رشد سالانه تعداد گردشگر در این شهرستان، با برنامه ریزی و مدیریت صحیح و ارایه آموزش‌های لازم و دوره‌ای به متصدیان امر گردشگری و با توجه به قابلیت فراوان موجود در این نواحی می‌توان انتظار داشت که صنعت گردشگری به طور عام و طبیعت گردی به طور خاص از رونق خوبی برخوردار گشته و به عنوان مقصد مناسبی در جهت توسعه اکوتوریسم برای ساکنین نواحی اطراف در سطح ناحیه و منطقه و بالاخره در سطح ملی و بین‌المللی مطرح شده و در نهایت توسعه اکوتوریسم رشد اقتصادی و فرهنگی این ناحیه را موجب شد. به عبارت دیگر احداث شبکه‌های وسیع ترابری و همچنین شبکه گسترده حمل و نقل به گسترش گردشگری منجر می‌شود (منشی زاده، ۱۳۷۶، ۶۲).

شکل ۵: نقشه معرفی محدوده مستعد اکوتوریسم در سطح شهرستان شفت

نتیجه گیری و پیشنهادها

این ناحیه با برخورداری از جاذبه‌های فراوان گردشگری در طول فصل‌های مختلف سال علاقمندان را به طبیعت از سراسر ناحیه و حتی استان‌های دیگر به خود می‌کشاند قرار گرفتن در نواحی کوهستانی از یک طرف، همجوار با استان مرتفع یعنی زنجان از طرف دیگر و نهایتاً قرار گیری در کمربند جاده ترانزیتی سراوان- فومن قابلیت‌های توریستی و اکوتوریستی بسیاری به این شهرستان داده است که مهمترین آنها عبارتند از:

- ساز و کار فرایندهای بیرونی و درونی و مقاومت سازنده‌های زمین شناسی در برابر عوامل فرسایش باعث بوجود آمدن دیوارهای صخره‌ای با شیب تند شده که این محیط‌های زمین استفاده گردشگران ماجراجو، کوهنوردان، سنگ نوردان، دامنه نوردان و ... را فراهم می‌سازند.

- نزدیک به ۵۷/۸ وسعت شهرستان دارای پوشش گیاهی جنگلی- مرتعی می‌باشد ضمن این که از نظر تنوع گونه‌ای بسیار متنوع هستند و برخی از گونه‌های درختی از قبیل راش و سرخ دار در دنیا بی نظیر می‌باشد که می‌تواند محیط مناسبی جهت بازدید گروه‌های دانشجویی قرار گیرد.

پتانسیل بالای پوشش گیاهی و مرتعی (۵۷/۸) ناحیه می‌تواند فعالیت گردشگران در زمینه عکاسی، نقاشی، ساخت فیلم‌های مستند را فراهم سازد. تنوع مرتعی ناحیه علاوه بر چشم انداز زیبا جهت توریسم در زمینه تهیه گیاهان دارویی نیز می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

- هوای مطبوع نواحی کوهستانی در فصل‌های مختلف سال نسبت به جلگه، رودخانه‌های پر پیچ و خم امام زاده ابراهیم همه نشان از پتانسیل منابع آبی در جذب گردشگران به خصوص بازدید گروه‌های علمی- پژوهشی می‌باشد.
- تنوع مورفولوژی و توپوگرافی دامنه‌های کوهستانی شفت به لحاظ محدب و مقعر بودن و شیب نسبتاً ملایم و پوشش مرتعی مناسب در فصل‌های گرم سال محیطی مناسب جهت اسکی روی چمن و در فصل سرد سال جهت اسکی روی برف مورد استفاده گردشگران و ورزشکاران قرار گیرد.
- عدم شناخت کافی از ناحیه مورد مطالعه، فقدان اطلاع رسانی به موقع، نبود امکانات پذیرائی برای گردشگران و نبود راه آسفالت‌ه و مناسب، بالا بودن هزینه‌های ساخت و ساز پروژه‌های عمرانی به دلیل شیب تند و سازندهای زمین شناسی سخت و مقاوم - مورفولوژی شیب دار و منابع ملی بودن اکثر زمین‌ها در نقاط مستعد(کنار رودخانه‌ها و در نواحی جنگلی) و نبود استعانت مالی یا به عبارت دیگر نبود سرمایه کافی جهت سرمایه گذاری در امر گردشگری موانعی بزرگ در راه توسعه و سرمایه گذاری در بخش صنعت اکوتوریسم می‌باشد.
- تخریب پوشش جنگلی و مرتعی توسط شرکت‌های دولتی و افراد حقیقی و دامداران منطقه که ادامه این روند در دراز مدت باعث از بین رفتن توان‌های اکوتوریسم در این ناحیه می‌شود.
- نبود خدمات رفاهی، تفریحی و پذیرایی در مسیر جاده شفت- امام زاده ابراهیم، شفت- امام زاده اسحاق بی شک حساس‌ترین بستر فعالیت صنعت اکوتوریسم محیط منابع طبیعی و اندوخته‌های محیطی و فرهنگی می‌باشد استفاده انسان‌ها از توان‌های طبیعی و خصوصیات فرهنگی در قالب پدیده اکوتوریسم است.
- شهرستان شفت با پتانسیل‌های بالای ذکر شده می‌توان گام‌های بزرگی در جذب و جلب گردشگران و ایجاد اشتغال و بالا بردن سطح درآمد ساکنین و همچنین افزایش و ارتقای سطح فرهنگی ناحیه و نهایتاً الگوی توسعه صنعت اکوتوریسم برای توسعه گردشگری که در نهایت به عنوان یکی از توان‌های بالقوه توسعه منطقه‌ای و ناحیه‌ای در کنار کشاورزی صنعت و خدمات باشد. جهت تحقق اهداف فوق پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:
- جهت تسریع بخشیدن صنعت اکوتوریسم در ناحیه لازم است طرح‌ها با زمان بندی مشخص (کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت) صورت پذیرد؛
- برگزاری سمینارها و همایش‌های علمی و مراسم جشن‌های روستا و جشن خرمن؛
- احداث چندین هتل و متل؛
- نصب تابلوهای هشدار دهنده حفاظت محیط زیست و حمل زباله به خارج از ناحیه؛
- ایجاد پارک حیات وحش در سطح ناحیه؛
- برگزاری مسابقات دوچرخه سواری کوهستان، رالی کوهستان، قایقرانی در رودخانه‌هایی که قابلیت توسعه دارند؛
- جلوگیری از بهره برداری و قطع بی رویه درختان در جنگل توسط افراد و ساکنین نواحی روستائی؛
- ایجاد پارکینگ‌هایی جهت توقف موقت در مسیر رودخانه‌ها؛
- توسعه توریسم‌های ورزشی و هنری از قبیل اسب سواری، شکار، شنا، قایق سواری، صخره نوردی، نقاشی، شبکه‌های فیلم‌های مستند؛
- واگذاری زمین توسط سازمان منابع طبیعی به افراد حقیقی و حقوقی جهت سرمایه گذاری؛
- تسهیل در ارائه پروانه ساخت و اخذ گواهی اشتغال؛

- سهیم کردن بخش خصوصی و تشویق سرمایه دار در زمینه امر سرمایه گذاری و ارائه تسهیلات و خدمات بانکی به ساکنین نواحی روستایی که به عنوان نقاط برجسته توسعه گردشگری ناحیه شناخته شده‌اند.

منابع

- ۱- ابراهیمی، عبد الحمید، (۱۳۷۶): تأثیر صنعت جهانگردی بر متغیرهای اقتصادی، محیطی، فرهنگی و اجتماعی ایران، مجموعه مقالات نخستین همایش جهانگردی و جمهوری اسلامی ایران، جلد یک، کیش.
- ۲- اداره کل منابع طبیعی گیلان، (۱۳۸۵): جنگلداری شهرستان شفت.
- ۳- الوانی، مهدی و زهره دهدشتی، (۱۳۷۶): اصول و مبانی جهانگردی، انتشارات بنیاد مستضعفان و جانبازان.
- ۴- بدری فر، منصور، (۱۳۷۶): جغرافیای انسانی ایران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم.
- ۵- بیک محمدی، حسین، (۱۳۷۹): نگرشی نو بر آثار اقتصادی توسعه جهانگردی، مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۵۷.
- ۶- پاپلی یزدی، محمد حسین و سقایی، مهدی، (۱۳۸۵): گردشگری ماهیت و مفاهیم، انتشارات سمت.
- ۷- رجبی، پرویز، (۱۳۸۵): بررسی تطبیقی جاذبه‌های گردشگری در بخش جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان شفت و ارائه الگوی بهینه جهت توانمندتر کردن این مناطق، پایان نامه کارشناس ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
- ۸- رضوانی، علی اصغر، (۱۳۷۹): جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۹- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان، (۱۳۸۳): اطلس نقشه‌های استان گیلان.
- ۱۰- شاهنده، بهزاد، (۱۳۸۰): اکوتوریسم تنها طبیعت گردی نیست، مجله موج سبز، شماره ۷.
- ۱۱- شهرداری اردجانی، رفعت، (۱۳۸۶): شناخت توان‌های طبیعی حوضه سفارود گامی جهت توسعه اکوتوریسم، مجله سرزمین، شماره ۱۶.
- ۱۲- طاهری، علی، (۱۳۷۵): راهنمای سیاحت و زیارت در گیلان، جلد اول.
- ۱۳- عبد ا... زاده، محمود، (۱۳۷۹): برنامه ریزی ملی و منطقه‌ای جهانگردی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- ۱۴- قره نژاد، حسن، (۱۳۷۴): اقتصاد و سیاست گذاری توریسم، انتشارات مانی.
- ۱۵- کیانپور، حسن، (۱۳۸۶): بررسی اکوتوریسم حوضه‌ی شهرک ماسوله با تأکید بر آسایش محیطی در برنامه ریزی توریستی، پایان نامه کارشناس ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
- ۱۶- محلاتی، صلاح الدین، (۱۳۸۰): درآمدی بر جهانگردی، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۷- مصدق، احمد، (۱۳۷۵): جنگل شناسی مؤسسه و انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- ۱۸- منشی زاده، رحمت اله، (۱۳۷۶): جهانگردی، نشر مسعی.
- ۱۹- وان. گی، چاک و همکاران، (۱۳۸۲): جهانگردی در چشم انداز جامع، ترجمه علی پارسائیان - محمد اعزایی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ دوم.
- ۲۰- یوسفی، علی، (۱۳۸۴): بررسی شاخص‌های توسعه روستایی و ارائه راهکارهای بهینه سازی در توسعه روستایی (مطالعه موردی شهرستان شفت)، پایان نامه کارشناس ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری.

- 21) Benefits of Tourism Annals of Tourism Research, (1999): Vol. 29, No. 2.
- 22) Bottril, C. G, A Pearce, D. G. (1993): Ecotourism: Towards a key Elements Approach to Operational Zing The Concept in. G, Nelson, R. Butler, Ago.
- 23) Hvenegaard Tclan (1994): "Ecotourism" The Journal of Tourism Studies, Vol. 15, No. 2.
- 24) Mcintyre G. (1993): Sustainable Tourism Development Guide for Local Planners.
- 25) World Tourism Organization, W.T.O. (2001).